

The Bilingual Scientific Online Journal of the Academy for Digital Humanities

in Humanities and Social Science

დიგიტალური ჰუმანიტარიის აკადემია - საქართველოს

ორენოვანი საერთაშორისო ახალგაზრდული სამეცნიერო ონლაინჟურნალი

მილენიუმი

Millennium

Volume 3

Tbilisi/თბილისი

2025

The peer-reviewed bilingual scientific online journal **Millennium** was initiated by the founders of the Academy for Digital Humanities and is designed for young researchers working in Humanities and Social Sciences – master students, doctoral students and postdocs. Millennium aims to promote the academic development of a new generation of scientists by creating an academic platform for young researchers working in the Humanities and Social Sciences to publish scientific papers.

დიგიტალური ჰუმანიტარიის აკადემიის რეცენზირებადი ელექტრონული ბილინგუური სამეცნიერო ჟურნალი „მილენიუმი“ დაარსდა დიგიტალური ჰუმანიტარიის აკადემიის დამფუძნებელთა მიერ და განკუთვნილია ჰუმანიტარიაში და სოციალურ მეცნიერებებში მოღვაწე ახალგაზრდა მკვლევართათვის - მაგისტრანტების, დოქტორანტებისა და პოსტდოქტორანტებისათვის. ჟურნალი „მილენიუმი“ მიზნად ისახავს მეცნიერთა ახალი თაობის აკადემიური განვითარების ხელშეწყობას - ჰუმანიტარულ დარგებსა და სოციალურ მეცნიერებებში მომუშავე ახალგაზრდა სპეციალისტებისათვის აკადემიური პლატფორმის შექმნას სამეცნიერო ნაშრომების გამოსაქვეყნებლად.

Scientific Council:

Chairman of the Scientific Council: Manana Tandaschwili (Germany)

Members of the Scientific Council: Manana Tandaschwili (Germany), Jost Gippert (Germany), Gerd Carling (Germany), Iryna Gurevych (Germany), Khatuna Beridze (Georgia), Emzar Jgerenaia (Georgia), Vakhtang Litcheli (Georgia), Rati Skhirtladze (Georgia)

Secretary of the Scientific Council: Sarah Dopierala (USA)

სამეცნიერო საბჭო:

სამეცნიერო საბჭოს თავმჯდომარე: მანანა თანდაშვილი (გერმანია)

სამეცნიერო საბჭოს წევრები: იოსტ გიპერტი (გერმანია), გერდ კარლინგი (გერმანია), ირინა გურევიჩი (გერმანია), ხათუნა ბერიძე (საქართველო), ემზარ ჯგერენაია (საქართველო), ვახტანგ ლიჩელი (საქართველო), რატი სხირტლაძე (საქართველო), ნანა ლოლაძე (საქართველო).

სამეცნიერო საბჭოს მდივანი: სარა დოპიერალა (აშშ)

Editorial Board:

Mariam Kamarauli (Editor-in-Chief), Eka Kvirkvelia (Editor), Mzia Khakhutaishvili, Maia Kuktchishvili, Mariam Rukhadze, Giorgi Jgharkava (Executive Secretary), Mariam Gobianidze, Zviad Zalikian.

სარედაქციო საბჭო:

სარედაქციო საბჭო: მარიამ ყამარაული (მთავარი რედაქტორი), ეკა კვირკველია (რედაქტორი), მზია ხახუტაიშვილი, მაია ქუჭიშვილი, მარიამ რუხაძე, გიორგი ჯღარკავა (ადმინისტრაციული მდივანი), მარიამ გობიანიძე, ზვიად ზალიკიანი.

© Academy for Digital Humanities - Georgia

© დიგიტალური ჰუმანიტარიის აკადემია - საქართველო

ISSN 2960-9887 (Online)

Millennium Vol. 3

მილენიუმი, ტომი 3

Content / სარჩევი

I. Digital Rustvelology / დიგიტალური რუსთველოლოგია

Julain Hasche (Frankfurt, Germany) 5

Corpus Linguistic Analysis of Aphorisms in “The Knight in the Panther’s Skin”
(A Comparative Study of the Translations into Russian and Ukrainian)

იულიან ჰაშე (ფრანკფურტი, გერმანია)
„ვეფხისტყაოსნის“ აფორიზმების კორპუსლინგვისტური ანალიზი
(რუსული და უკრაინული თარგმანების შედარებითი ანალიზი)
DOI: <https://doi.org/10.62235/mln.3.2025.9356>

Mariam Gobianidze (Frankfurt, Germany) 25

Functional-semantic Analysis of the Particle *ture* in the Aphorisms of “The Knight in the Panther’s Skin” and its English Translations

მარიამ გობიანიძე (ფრანკფურტი, გერმანია)
თურე ნაწილაკის ფუნქციურ-სემანტიკური ანალიზი „ვეფხისტყაოსნის“
აფორიზმებსა და მის ინგლისურ თარგმანებში
DOI: <https://doi.org/10.62235/mln.3.2025.9358>

II. Linguistics / ლინგვისტიკა

Mariam Kamarauli (Frankfurt/Hamburg, Germany) 54

New insights into split ergativity in Georgian

მარიამ ყამარაული (ფრანკფურტი/ჰამბურგი, გერმანია)
ახალი მიგნებები ქართული ენის გახლეჩილი ერგატიულობის შესახებ
DOI: <https://doi.org/10.62235/mln.3.2025.9359>

Marina Mjavanadze (Batumi, Georgia) 86

Rhetorical Questions in the Election Speeches of Georgian Politicians

მარინა მჟავანაძე (ბათუმი, საქართველო)
რიტორიკული შეკითხვები ქართველ პოლიტიკოსთა წინასაარჩევნო გამოსვლებში
DOI: <https://doi.org/10.62235/mln.3.2025.9360>

III. Experimental phonetics / ექსპერიმენტული ფონეტიკა

Zurab Okropiridze (Tbilisi, Georgia) 115

Prosodic Constructions of Functional Elements in Georgian

ზურა ოქროპირიძე (თბილისი, საქართველო)
ფუნქციურ ელემენტთა პროსოდიული კონსტრუქციები ქართულში
DOI: <https://doi.org/10.62235/mln.3.2025.9361>

IV. Ethnolinguistic / ეთნოლინგვისტიკა

- Sarah Giese, Carina Dominguez Lopez** (Frankfurt, Germany) 136
Shit, Sibal and Scheiße - Analysis of the Translation of Taboo Language in the German subtitles of the TV-show *All of Us Are Dead*
სარა გიზე, კარინა დომინგეს ლოპესი (ფრანკფურტი, გერმანია)
ენობრივი ტაბუს თარგმანის ანალიზი სატელევიზიო შოუს „ყველა ჩვენგანი მკვდარია“ გერმანულ სუბტიტრებში
DOI: <https://doi.org/10.62235/mln.3.2025.9362>

V. Political Linguistics / პოლიტიკური ლინგვისტიკა

- Tamar Guchua** (Kutaisi, Georgia) 172
Sovietisms: Metaphorical Representation of the Soviet Union (The case of Georgian political discourse)
თამარ გუჩუა (ქუთაისი, საქართველო)
სოვიეტიზმები: საბჭოთა კავშირის მეტაფორული წარმოდგენა (ქართული პოლიტიკური დისკურსის მაგალითზე)
DOI: <https://doi.org/10.62235/mln.3.2025.9363>

VI. Philosophy / ფილოსოფია

- Tornike Lelashvili** (Tbilisi, Georgia) 186
Disinterested Contemplation as a Path to Liberation in Schopenhauer's Philosophy and Its Parallels with Zen Buddhism
თორნიკე ლელაშვილი (თბილისი, საქართველო)
დაუინტერესებელი მჭვრეტელობა, როგორც ხსნის გზა შოპენჰაუერის ფილოსოფიაში და პარალელები ძენ ბუდიზმთან
DOI: <https://doi.org/10.62235/mln.3.2025.9366>

Disinterested Contemplation as a Path to Liberation in Schopenhauer's Philosophy and Its Parallels with Zen Buddhism

Tornike Lelashvili

(Ilia State University, Georgia)

DOI: <https://doi.org/10.62235/mln.3.2025.9366>

tornike.lelashvili.1@iliauni.edu.ge|| ORCID: [0009-0003-8730-3871](https://orcid.org/0009-0003-8730-3871)

Abstract: This study focuses on one of the central concepts in Schopenhauer's philosophy: liberation. The possibility of liberation constitutes the core concern of his ethics and determines the structure of his soteriology. Whether the metaphysics of the will is essentially pessimistic must be assessed in light of this very issue. Schopenhauer's philosophy presents three possible paths to liberation, one of which is aesthetic — that is, liberation through disinterested contemplation. This paper examines Schopenhauer's aesthetics precisely from this perspective: as a possible path to salvation. On the other hand, the influence of Buddhist doctrine on Schopenhauer's philosophy and the parallels between them are well known. Both philosophies portray the world as fundamentally painful for the individual and aim at liberation from this suffering. The aim of this research is to analyze the role of aesthetics in Schopenhauer's philosophy as a means of denying the will, and to compare it with Zen Buddhist aesthetic theory, particularly as a potential catalyst for *satori* (sudden enlightenment), exploring the essential similarities and differences between the two traditions.

Keywords: Schopenhauer, Buddhism, Aesthetics, Liberation, *Satori*

Introduction

Schopenhauer shares the traditional philosophical approach that metaphysics should precede ethics and that without metaphysics, a philosophy of morality is impossible. Therefore, he considers his own ethics to be directly connected to metaphysics. His metaphysical pessimistic philosophical system, where life is marked by the seal of suffering, ultimately returns to the concept of the *non-being*, to which a new layer is added from the perspective of soteriology – salvation is the *non-being*, the disappearance. In Schopenhauer's view, this is the same as *Nirvana*, *Nibbana*, or *Prajna Paramita* in Buddhism. The sphere of ethics is the domain where Schopenhauer's philosophy and Buddhist philosophy show the greatest affinity with each other and encompass two main aspects: compassion and salvation.

In this regard, the concept of salvation might be considered the central point of Schopenhauer's philosophy. Salvation, in turn, is related to the issue of pessimism, and thus to the question of the possibility or impossibility of salvation, which, in itself, implies the negation of individual will. The negation of individual will through asceticism seems to be possible, but what does this statement mean – the reversal of will from itself, if everything is the objectification of will? How does the individual will negate itself? Schopenhauer suggests three possible ways to salvation through the negation of will: 1. Aesthetic contemplation, 2. The ethics of compassion, and 3. Asceticism. Each of these finds its corresponding parallel in Buddhist philosophy. The object

of our study is precisely the first: the path of aesthetic contemplation as salvation in Schopenhauer's philosophy and its parallels with Buddhism.

Methods

When considering the similarities or possible influences between two different intellectual traditions, two approaches can be distinguished:

- a) We could talk about the similarities between ideas. For example, we could successfully trace similarities between Stoic and Buddhist ethics, even though there was no direct contact between these two thought. In any case, such a connection has not been conclusively proven up to the present day. This would be philosophical comparativism based on the hermeneutics of texts.
- b) We could approach the issue historically, using the method of textual source analysis. For instance, which Buddhist sources was Schopenhauer himself familiar with, and to what extent can we talk about some form of influence based on them?

In the present brief study, both hermeneutical and comparative analysis methods are used. Schopenhauer's major work, *The World as Will and Representation*, as well as relevant texts from the Zen Buddhist tradition, have been analyzed. Both classical (Daisetsu Suzuki) and contemporary commentators (Hani and Kalupahana) have been considered. In both systems, attention is focused on the points where different paths to overcoming volition are revealed, primarily through aesthetic contemplation.

Aesthetic Contemplation as a Path to Liberation and Zen Aesthetics

Schopenhauer's notion of disinterested contemplation represents a state in which an individual, through art or other aesthetic experiences, detaches from personal desires and becomes absorbed in the object of contemplation. This detachment, according to Schopenhauer, allows one to transcend the will—humanity's fundamental source of suffering—and experience a state of liberation, even if momentarily. Schopenhauer believes that this experience provides a glimpse of the “thing-in-itself,” an ultimate reality beyond the world of appearances.

Zen Buddhism, on the other hand, emphasizes the cultivation of an empty mind (or “no-mind”) through meditation and mindfulness, where one lets go of personal attachments, ego, and desire. This practice, similar to Schopenhauer's disinterested contemplation, aims for a direct, unmediated experience of reality, free from the distortions caused by self-interest or the ego. Zen masters often speak of the importance of “seeing into one's own nature” and attaining enlightenment (*satori*), a state where the dualities of self and other, subject and object, dissolve.

While Schopenhauer's philosophy relies on aesthetic experiences to reach the state of disinterested contemplation, Zen Buddhism's primary means of reaching liberation is through meditation. Both systems, however, advocate for a form of liberation where the ego and personal desires are suspended, leading to an experience of pure being or non-being.

In comparing the two systems, the analysis shows that both Schopenhauer's philosophy and Zen Buddhism offer a critique of the will or ego as the source of suffering. The practice of disinterested contemplation in Schopenhauer's system mirrors the Zen approach in that both seek

a direct, unmediated experience of the world. This transcendence of the ego is crucial to the liberation each system proposes, as it represents the release from the cycle of craving and attachment, which are seen as the root causes of suffering

Conclusions

It should be noted that, in terms of the understanding of art, Schopenhauer is undoubtedly closer to the Buddhist tradition than to the Christian one. Significant parallels can be seen: his detached reflection, which briefly violates the principium individuationis by transcending its bounds and is brought on by the view of a stunning scene or piece of art, is comparable to the transcendental experience that occurs during *satori*. Both express the claim to a non-personal, universal, and unified sense of reality. However, for Schopenhauer, the problem lies in the transitory nature of this experience. According to him, after the experience has passed, even the genius returns to the ordinary life of a human being, whereas Suzuki points out that anyone who has once experienced *satori* has gained a better understanding of the world and its unity, has become enlightened, and will never again perceive things in the same way as before. Ultimately, it can be said that, within Schopenhauer's philosophical system, art is given a more significant role as a potential path to liberation, but still a limited one, whereas in Buddhism, *satori* is seen as of much greater and lasting importance compared to the knowledge gained through Schopenhauer's disinterested contemplation that everything is one. Moreover, despite the general influence of Buddhist philosophy on Schopenhauer's system, there is no solid foundation for claiming a direct influence in the domain of aesthetics.

დაუინტერესებელი მჭვრეტელობა, როგორც ხსნის გზა
შოპენჰაუერის ფილოსოფიაში და პარალელები
ძენ ბუდიზმთან

თორნიკე ლელაშვილი

(ილიას სახელმწიფო უნივერსიტეტი, საქართველო)

DOI: <https://doi.org/10.62235/mln.3.2025.9366>

tornike.lelashvili.1@iliauni.edu.ge|| ORCID: [0009-0003-8730-3871](https://orcid.org/0009-0003-8730-3871)

შესავალი

საკონკურსო ნაშრომის, *მორალის საფუძვლის შესახებ*, წინასიტყვაობაში შოპენჰაუერს მოჰყავს ქრისტიან ვოლფის ციტატა: “Tenebrae in philosophia practica non dispelluntur, nisi luce metaphysica affulgente”¹ (Schopenhauer 1977: 148) და ასევე კანტისა, *ზნეობის მეტაფიზიკის დაფუძნების* წინასიტყვაობიდან, რომ მეტაფიზიკა წინ უნდა უსწრებდეს ეთიკას და რომ მის გარეშე საერთოდ წარმოუდგენელია რაიმე სახის მორალის ფილოსოფია. შოპენჰაუერი ამ მიდგომას იზიარებს და საკუთარ ეთიკას მეტაფიზიკასთან უშუალო კავშირში განიხილავს. მისი ნების მეტაფიზიკაზე დაფუძნებული პესიმიზტური ფილოსოფიური სისტემა, სადაც ცხოვრება აღბეჭდილია ტანჯვის ბეჭდით, ბოლოს კიდევ ერთხელ უბრუნდება *არარას*, რომელსაც უკვე ახალი შრე ემატება სოტერიოლოგიისა - ხსნა არის არარა, ქრობა. შოპენჰაუერის გაგებით ეს არის იგივე *ნირვანა*, *ნიბანა* ან *პრაჯნა პარამიტა* ბუდიზმისა. ეთიკის სფერო სწორედ ის სფეროა, სადაც შოპენჰაუერის ფილოსოფია და ბუდისტური ფილოსოფია ყველაზე დიდ ნათესაობას ავლენს ერთმანეთთან და ორ ძირითად ასპექტს მოიცავს: *თანაგრძნობა* და *ხსნა*.

ამ თვალსაზრისით ხსნის ცნება შესაძლოა, მთავარ პუნქტადაც მივიჩნიოთ შოპენჰაუერის ფილოსოფიისა. ხსნა, თავის მხრივ, უკავშირდება პესიმიზმის საკითხსაც. ამ კუთხით გვაქვს კომენტატორთა განსხვავებული პოზიციები. მაგალითად,

¹ პრაქტიკულ ფილოსოფიაში წყვედიადი მხოლოდ მაშინ იხვევს უკან, როდესაც მას მეტაფიზიკის შუქი ასინათლებს (ლათ.) თარგმანი, როგორც აქ, ისე შემდგომ ტექსტში ეკუთვნის ავტორს.

ბუდიზმის თანამედროვე მკვლევრები უარყოფენ მის პესიმისტურ ბუნებას და ამას მცდარ გააზრებად მიიჩნევენ, რომელიც დაფუძნებულია ტანჯვის ცნების, ე. ი. პირველი დიადი ჭეშმარიტების უნივერსალიზაციაზე. ურს აპს მსგავსი პოზიცია აქვს შოპენჰაუერის ფილოსოფიასთან მიმართებითაც, მასში სწორედ ხსნის შესაძლებლობაზე დაფუძნებით: „მნიშვნელოვნად მიმაჩნია იმაზე საზგასმა, რომ ორთავე, შოპენჰაუერის სწავლება და ბუდიზმი, ძნელად თუ შეიძლება იწოდებოდეს „პესიმისტურად“. პირიქით: ფაქტობრივად ორივე მათგანი ძირეულად ოპტიმისტურია, რამდენადაც ისინი მიუთითებენ ადამიანის სიცოცხლეშივე ტანჯვის გადალახვის შესაძლებლობაზე“ (App 2014: 315). აპი აღნიშნავს, რომ პესიმიზმი, რომელიც ტანჯვის რეალიზმს ემყარება, როგორც ბუდიზმში, ისე შოპენჰაუერის ფილოსოფიაში, უშუალო თანმხლებად მოიაზრებს ხსნის ოპტიმიზმსაც სამსარადან ნირვანასაკენ (App 2014: 316). ეს საკითხი ნამდვილად მოითხოვს განხილვას, რამდენადაც შოპენჰაუერის ფილოსოფიის შემთხვევაში საქმე არც იმდენად ოპტიმისტურად ჩანს, როგორც შეიძლება უ. აპს ეჩვენებოდეს. მაგალითად, ღჰამასამი აღნიშნავს, რომ „შოპენჰაუერის გზა ხსნისა არც ამგვარად [ბუდიზმის მსგავსად - თ.ლ.] კარგად სტრუქტურირებულია და არც სისტემატურად გადმოცემული“ (Dhammasami 2011: 51). თავის მხრივ, ეს განაცხადი კიდევ უფრო პრობლემურად გვეჩვენება, ვიდრე ურს აპისა. ამ შემთხვევაში მთელი სირთულე, რაზეც ღჰამასამი აქცენტს არ აკეთებს, ეხება არა მეტად თუ ნაკლებად კარგ სტრუქტურირებასა და არასისტემურობას, რასაც ნამდვილად ვერ ვუსაყვედურებთ შოპენჰაუერის ფილოსოფიას, არამედ სწორედ იმ საკითხს, რომ ბუდიზმისაგან განსხვავებით, აქ საქმე გვაქვს ნების მეტაფიზიკასთან. ინდივიდუალური ნების უკუგდება ასკეზის საშუალებით თითქოს შესაძლებლად ჩანს, მაგრამ რას ნიშნავს ეს განცხადება, ნების საკუთარი თავისაგან შებრუნება, თუკი ყოველივე ნების ობიექტივაციაა? როგორ უარყოფს ინდივიდუალური ნება საკუთარ თავს? აქ შოპენჰაუერი სავარაუდო ხსნის სამ გზას გვისახავს ნების უარყოფისა: 1. ესთეტიკის, 2. თანაგრძნობის ეთიკის და 3. ასკეზის. თითოეული მათგანი თავის შესაბამის პარალელს ჰპოვებს ბუდისტურ ფილოსოფიაშიც. ჩვენი კვლევის საგანი სწორედ პირველი მათგანია: ესთეტიკური ჭვრეტის გზა, როგორც ხსნა შოპენჰაუერის ფილოსოფიაში და პარალელები ბუდიზმთან.

კვლევის მეთოდოლოგია

როდესაც განვიხილავთ ორი განსხვავებული სააზროვნო ტრადიციის მსგავსებისა თუ შესაძლო გავლენების საკითხს, ორი მიდგომა შეიძლება გამოვყოთ:

- ა) ვისაუბროთ იდეათა შორის მსგავსებებზე. მაგალითად, წარმატებით შეგვეძლო გვეკვლია მსგავსებანი სტოიკურ და ბუდისტურ ეთიკას შორის, მიუხედავად იმისა, რომ უშუალო კონტაქტი ამ ორ მიმდინარეობას ერთმანეთთან არ ჰქონია. ყოველ შემთხვევაში, მსგავსი რამ დღემდე ფაქტობრივად არ დასტურდება. ეს იქნებოდა ფილოსოფიური კომპარატივისტიკა, დაფუძნებული ტექსტების ჰერმენევტიკაზე.
- ბ) მივუდგეთ საკითხს ისტორიულად, ტექსტობრივი წყაროების კვლევის მეთოდით. მაგალითად, რა ბუდისტურ წყაროებს იცნობდა თავად შოპენჰაუერი და აქედან გამომდინარე, რამდენად შეგვიძლია ვისაუბროთ რაიმე სახის გავლენაზე.

წარმოდგენილი მცირე კვლევის ფარგლებში გამოყენებულია ჰერმენევტიკული და კომპარატიული ანალიზი. გაანალიზებულია შოპენჰაუერის ძირითადი ნაშრომი „*სამყარო, როგორც ნება და წარმოდგენა*“, ასევე შესაბამისი ტექსტები ძენ ბუდისტური ტრადიციიდან; მისი როგორც კლასიკური (დაისეცუ სუძუკი), ისე თანამედროვე კომენტატორები (ჰანი და კალუპაჰანა). ორივე სისტემაში ყურადღება გამახვილდა იმ წერტილებზე, სადაც ნებელობითობის გადალახვის სხვადასხვა გზები იჩენს თავს, უმთავრესად კი ესთეტიკური მჭვრეტელობა.

ესთეტიკური ჭვრეტა, როგორც ხსნის გზა და ძენის ესთეტიკა

ა) *დაუინტერესებელი ჭვრეტა შოპენჰაუერთან* - ესთეტიკისა და მისი ფუნქციების შესახებ პირველ სერიოზულ და თემატურ განხილვას შოპენჰაუერი მთავარი ნაშრომის მესამე ნაწილში წარმოგიდგენს. აქ წინარე აუცილებელი საფეხურები უკვე გავლილია, სამყარო განხილულია, როგორც წარმოდგენა და როგორც ნება. ინდივიდი დასახულია, როგორც წარმავალი და უმნიშვნელო ობიექტივაცია წარუვალი ნებისა. ადამიანური ინდივიდის შემეცნების უნარი, მგრძნობელობა და ა.შ. ასევე წარმოჩენილია, როგორც იარაღი ნების *უფრო რთული* და

მრავალმხრივი მოთხოვნები დასაკმაყოფილებლად. შოპენჰაუერი აღნიშნავს, რომ ცხოველების შემთხვევაში შემეცნებას არავითარი შესაძლებლობა არ აქვს ამ მსახურებისაგან თავი დაიხსნას, მაგრამ ადამიანებთან შესაძლოა მოხდეს ეს გამო-
ნაკლისი (Schopenhauer 2009: 167). ეს ხდება მაშინ, როდესაც სუბიექტი საგანთა ჩვეულებრივი შემეცნებიდან იდეების შემეცნებაზე გადადის, „ამდენად [სუბიექტი] წყვეტს მარტოოდენ ინდივიდად ყოფნას და ახლა არის შემეცნების წმინდა ნების არმქონე სუბიექტი“ (Schopenhauer 2009: 167). ეს არის განყენებული, დაუინტერესე-
ბელი ჭკრეტა, რომლის შოპენჰაუერისეული ძალზე ჰგავს ძენ-ბუდიზმისეულს. ადა-
მიანს აღარ აინტერესებს, თუ *ხად, როდის, რატომ და რისთვის*, არამედ მხოლოდ
რა.

*„...ნებას აღარ ეძლეოთ უფლებას, რომ აბსტრაქტულმა აზროვნებამ და-
იპყროს ცნობიერება, ...არამედ მთელი ძალა ეძლევა მჭკრეტელობას, მთლი-
ანად იძირება მასში და საშუალებას იძლევა, რომ მთელი ცნობიერება
აივსოს მშვიდი მჭკრეტელობით სწორედ მოცემული ბუნებრივი საგნისა,
იქნება ეს ლანდშაფტი, ხე, კლდე, ნაგებობა თუ ნებისმიერი სხვა რამ. ... ის
მთლიანად საგანში იკარგება“ (Schopenhauer 2009: 168).*

მაშასადამე, ამგვარი მჭკრეტელობა, ერთი მხრივ, სუბიექტს იხსნის ნების ძალაუფლებისაგან, რამდენადაც საგანს განიხილავს უკვე არა როგორც საგანს მისი მიზნებისა თუ წადილების დაკმაყოფილებისა, არამედ დაუინტერესებლად, და მეორე მხრივ, თავად ეს საგანიც უკვე ვლინდება, როგორც არა უბრალო საგანი, არამედ იდეა. ამ პროცესში ჩაძირული ინდივიდი კარგავს ინდივიდობას და გვევ-
ლინება, როგორც „წმინდა, ნების არმქონე, ტკივილის არმცოდნე, დროის მიღმა მეოფი შემეცნების სუბიექტი“ (Schopenhauer 2009:168). შოპენჰაუერის მიხედვით, ამ-
გვარი მჭკრეტელობა აუქმებს ტანჯვის ორ მთავარ მიზეზს - დაუკმაყოფილებელ და მუდამ საგანზე მიმართულ ნებას და ინდივიდუალობას, როგორც მოჩვენები-
თობას. ამიტომ წმინდა შემეცნების სუბიექტი იმდენად არის *ტკივილის არმცოდნე*, რამდენადაც არის იგი *ნების არმქონე*.

ამ პროცესში ქრება სუბიექტისა და ობიექტის დუალიზმიც. ამდენად, ქრება სამყაროც, როგორც *წარმოდგენა*, რის შემდეგაც რჩება სამყარო, როგორც *ნება*.

შემეცნებელი სუბიექტი მალღდება ცოდნამდე, შეგრძნებამდე, რომ როგორც თავად, ისე მის წინაშე არსებული საგანი არსობრივად ერთსა და იმავეს წარმოადგენენ და როდესაც მიღწეულია ეს საფეხური ცოდნისა, გარკვეულწილად, უკვე მიღწეულია ხსნაც. ინდივიდი აღარ განიცდის საკუთარ წარმავლობას, არამედ „მას, პირიქით, ეუფლება იმის ცნობიერება, რასაც გამოთქვამენ უპანიშადები ვედებისა: *Hae omnes creaturae in totum ego sum, et praeter me aliud ens non est* (oupnekhat, I, 122)” (Schopenhauer 2009: 170).

შემეცნების სახე, რომელიც ყველაზე ახლოსაა და უფრო მეტიც, წარმოადგენს კიდევ ამგვარ სახეს დაუინტერესებელი მჭვრეტელობისა, არის ხელოვნება. ხელოვანიც შოპენჰაუერისათვის ჰგავს მისტიკოსს, ან ასკეტს. მას იმდენად არ აინტერესებს ნებისეული და ინტერესისმიერი მიმართებანი საგნებთან, რომ „ხშირად არაფრად მიაჩნია საკუთარი ცხოვრებისეული გზა და ხშირად საკმაოდ უგერგილოდაც მიემართება მასზე“ (Schopenhauer 2009: 232). თუმცა შოპენჰაუერი იაზრებს ხსნის ამგვარი სახის ნაკლულობას. *გენიალური შემეცნება*, ისევე როგორც ძენისეული სატორი, თუნდაც საქმე გვქონდეს გენიოსთან, არ შეიძლება იყოს მუდმივი, იგი დროებითია,² რადგან „ძლიერი დაძაბულობა“, რომელიც საჭიროა ამგვარი შემეცნებისათვის, „აუცილებლად სუსტდება და წარმოქმნის დიდ შუალედებს, რომლის დროსაც გენიოსები ემსგავსებიან ჩვეულებრივ ადამიანებს, როგორც საკუთარი ღირსებით, ასევე ნაკლით“ (Schopenhauer 2009: 233).

მაშასადამე, ესთეტიკური მჭვრეტელობა, როგორც ხსნის ერთ-ერთი გზა, შეგვიძლია გვერდით დავუყენოთ, როგორც საპირისპირო პოლუსი, ინდივიდუაციის პრინციპს, როგორც ტანჯვის ერთ-ერთ მიზეზს. ეს გზა, როგორც ზემოთ აღინიშნა, ნაკლულია. უპირველესად, მსგავსი შემეცნების უნარი, უნარი მჭვრეტელობისა არაა ყველა ადამიანის ხვედრი. ეს ერთგვარი ნიჭია და თავად ადამიანის, ხელოვანის, უმაღლეს ფორმაშიც, რომელსაც გენიოსი წარმოადგენს, იგი მიიღწევა ძალების უაღრესი დაძაბვით და ისიც წამიერად. ამ დროის მცირე მონაკვეთში ხდება

² ქართულ სააზროვნო სივრცეში ამ საკითხს პირველად ეხება თ. ბუაჩიძე და სრულებით მართებულია. იგი პირდაპირ აღნიშნავს: „ხელოვნება ხსნაა, ხელოვანი კი მხსნელია“, თუმცა იქვე - „ცხადია, რომ ხელოვნების მიერ მოტანილი შვება მხოლოდ დროებითია. ხელოვნების შედეგი - ტკბობის წამი - გადის, ცხოვრება კი გრძელდება.“ (თამაზ ბუაჩიძე, *თანამედროვე დასავლური ფილოსოფიის სათავეებთან*, Carpe Diem: თბილისი, 2013, გვ. 57).

შესაძლებელი ნებისა და ეგოს დამარცხება, მოჩვენებითი ინდივიდუალობიდან გამოსვლა და გააზრება ყველაფრის ერთიანობისა. შემთხვევითი როდია, რომ შოპენჰაუერს კვლავ *უპნეხატიდან*³ მოჰყავს ციტატა, რითიც ცდილობს საკუთარი ფილოსოფიის აღმოსავლურ ტრადიციასთან სიახლოვის წარმოჩენას. რაზეც შოპენჰაუერი საუბრობს, ძალზე საყოველთაო განცდაა, რომელიც ეუფლება ადამიანს მშვენიერი ლანდშაფტის ცქერისას, თუ მუსიკის მოსმენისას, როდესაც, თითქოს, მართლაც ხდება საკუთარი თავიდან *ამოვარდნა* და არაგანსჯისეული ჩაძირვა მჭვრეტელობის ობიექტში. შოპენჰაუერი აღწერს ამ გამოცდილებას:

„ვნებებით, გაჭირვებითა თუ ზრუნვით გატანჯული, როდესაც იგი ერთადერთი თავისუფალი მზერით იძირება ბუნებაში, უეცრად გამოცოცხლდება ხოლმე, მხიარულება ეუფლება და მხნეობა: ვნებების გრივადი, წადილისა და შიშის მომძლავრება და ნებელობის ყოველი ტანჯვა უეცრად, გასაოცარი გზით ჩაწყნარებულია... ბედნიერება და უბედურება გამჭრალია; ჩვენ აღარ ვართ ინდივიდუმი, ის დავიწყებულია, არამედ მხოლოდ შემეცნების წმინდა სუბიექტი: “ჩვენ ვართ მოცემულნი, როგორც მხოლოდ სამყაროს ერთიანი თვალი, რომელიც ყველა შემეცნებელი არსებიდან იცქირება, თუმცა მხოლოდ ადამიანში შეიძლება, რომ ნების მსახურებისაგან სრულიად თავისუფალი გახდეს“ (Schopenhauer 2009: 241).

ხელოვნების ამგვარი გააზრება ზის დასავლურ ტრადიციაში, რამდენადაც დაფუძნებულია კანტის ფილოსოფიაზე დაუინტერესებელი მჭვრეტელობის შესახებ. მეორე მხრივ, ახალია სწორედ მისი სოტერიოლოგიური შრე, რაც კანტთან არ გვხვდება. ზემოთ აღინიშნა, რომ გამოცდილება, რომელსაც შოპენჰაუერი აღწერს, ძალიან ჰგავს ძენ-ბუდიზმში სატორის გამოცდილებას, მაშასადამე, უეცარი გასხივოსნების გამოცდილებას, რომელიც შესაძლოა, ნებისმიერმა საგანმა გამოიწვიოს, მათ შორის ბუნების სურათის ცქერამაც.

ბ) ბუდისტური ძენის ესთეტიკა - ღჰამასამი აღნიშნავს, რომ ბუდიზმი დიდად აფასებს ესთეტიურ მშვენიერებას, თუმცა არ განიხილავს მას, როგორც ხსნის

³ *Oupnekhat* - უპანიშადების სპარსულენოვანი ვერსიის ლათინური თარგმანი. წიგნი, რომელსაც ძალიან აფასებდა შოპენჰაუერი და რომელსაც დიდი გავლენა ჰქონდა მის ფილოსოფიაზე. უპნეხატი, თავის მხრივ, შეიცავს ბუდისტურ გავლენებსაც.

საშუალებას (Dhammasami 2011: 51). ეს განცხადება სწორია, რამდენადაც ბუდისტური ხსნის გზები მოცემულია *მართებულ რეამე გზაში* და იქ ნამდვილად არაა მინიშნებული ხელოვნებაზე. შოპენჰაუერისათვის ხელოვნების უმაღლესი ფორმის, მუსიკის, შესახებ, დჰამასამი აღნიშნავს, რომ ბუდაც არ უარყოფდა მუსიკით ტკბობას, თუმცა როდესაც საუბარია მუსიკაზე, როგორც ხსნის გზაზე, ეს სრულებით გამორიცხულია და მუსიკა მტერი ხდება გასხივოსნებისა. ამის დასადასტურებლად დჰამასამის მოჰყავს მონაკვეთი სამიუტა ნიკაიადან, სადაც მოცემულია საუბარი ბუდასა და ტალაპუტას შორის. მოსწავლე ეკითხება მოძღვარს, დაიბადებიან თუ არა შემსრულებლები, რომლებიც დიდ აუდიტორიებს ართობენ, მოცინარ ღმერთთა შორის. ხოლო ბუდა პასუხობს, რომ „ისინი, რომლებიც აღძრავენ მგრძნობელობას სხვებში, ჯოჯოხეთში დაიბადებიან“ (Dhammasami 2011: 56). ცხადია, აქ მივდივართ მუსიკის, ზოგადად ხელოვნების იმ შრესთან, რომელიც ადამიანს სიამოვნებას, ან ტკბობას ჰგვრის, რაც ასკეტური სწავლებისათვის პრობლემურია. ისიც უნდა აღინიშნოს, რომ არც შოპენჰაუერი აკეთებს აქცენტს ხელოვნებისაგან მოგვრილ ტკბობაზე, როგორც ხსნის გზაზე. მაშასადამე, აქ შედარებისა და შეპირისპირებისათვის არ გამოდგება გამონათქვამები, რომლებიც გარეგანი, ხილული სამყაროს მიერ მოგვრილ ტკბობას სკეპტიკურად უყურებენ და რაც საერთოა ყველა ასკეტური სწავლებისათვის. მაგალითად, ბუდისტური სწავლება, რომ ფიზიკური თვალი არ უნდა იყოს დამოკიდებული ფიზიკური მშვენიერებისადმი, სრულიად იმეორებს შოპენჰაუერისეულ კონცეფციას დაუინტერესებელი ჭვრეტისა. ხელოვნების ნიმუში აქ არის საშუალება და არა მიზანი. ამ კუთხით, მსგავსება ბუდისტურ დაუინტერესებელ ჭვრეტასა და შოპენჰაუერისეულ კონცეფციას შორის ნამდვილად ცხადია და შესაძლოა, მსგავსი იყოს შედეგიც, მიუხედავად იმისა, რამდენად ღიად შეიძლება საუბრობდეს ამაზე ბუდიზმი.

უნდა განვიხილოთ მაჰაიანას სკოლა და კერძოდ ძენ ბუდიზმი, რომელთანაც დადასტურებული ნაცნობობა ჰქონდა შოპენჰაუერს. დაისეცუ სუპუკი აღნიშნავს, რომ ძენის მთავარი მიზანია ადამიანმა მოიპოვოს ახალი, ჭეშმარიტი ხედვა სამყაროს და საგნებისა (Suzuki 1996: 83). ახალი ხედვის მოპოვება ნიშნავს გასხივოსნებას. გასხივოსნებისაკენ მიმავალ გზას თერავადა ბუდიზმი სხვაგვარად უყურებს, სხვაგვარ, უფრო რთულ სტრატეგიებს სახავს, ხოლო მაჰაიანა სხვაგვარად. იგი

უშვებს უეცარი გასხივოსნების შესაძლებლობას. კონცეფცია ჯერ ჩინურ ჩან ბუდიზმში ჩამოყალიბდა, როგორც *ეჟ*, ხოლო შემდეგ იაპონურ ძენში გადავიდა, როგორც *სატორი*. სუძუკი სატორის ძენისათვის უმნიშვნელოვანეს ადგილს ანიჭებს - „ძენი გამოცალკევებული სატორისაგან, ჰგავს მზეს შუქისა და სითბოს გარეშე. ძენმა შეიძლება დაკარგოს მთელი თავისი ლიტერატურა, მთელი მონასტრები, მოკაზმულობანი; მაგრამ ვიდრე მასში არის სატორი, იგი მარადიულად გადარჩება“ (Suzuki 1996: 84). სატორისათვის ამგვარი მნიშვნელობის მინიჭება იმას უნდა მივაწეროთ, რომ იგი კარგად გამოხატავს თავად ძენის არსს. ეს არის ერთგვარი ინტუიტიური მჭვრეტელობა საგნების არსისა, რომელიც სრულებით განსხვავებულია მათი ლოგიკური თუ ანალიტიკური განსჯის და გაგებისაგან. სუძუკის აღნიშვნით, იგი, ვინც სატორი ერთხელ მაინც გამოსცადა, ვეღარ დაინახავს სამყაროს ისე, როგორც უწინ ხედავდა, არამედ უფრო მართებულ ხედვას მოიპოვებს, რომელშიც ყოველგვარი დუალიზმი და დაპირისპირება გადალახულია და „ჰარმონიზირებულია ერთიან, ორგანულ მთელში“ (Suzuki 1996: 84). შეუძლებელია, რომ ამგვარ კონცეფციასა და შოპენჰაუერისეულს შორის მსგავსება ვერ დავინახოთ. შოპენჰაუერის დაუინტერესებელი მჭვრეტელობაც ხომ სწორედ ამგვარად აუქმებს მოჩვენებით დუალიზმს სუბიექტსა და ობიექტს შორის და აცხადებს საგანთა ჭეშმარიტ არსს, რომ ყოველივე ერთიანია. თუმცა, ცხადია, ამ ერთიანობის საფუძველი იქ ნებაა და ეს, კიდევ ერთხელ უნდა აღინიშნოს, არსობრივ განსხვავებას წარმოადგენს.

ხაზი უნდა გაესვას კიდევ ერთ მსგავსებას, რომ სატორი, როგორც ხსნის საშუალება, ზედაპირულად შესაძლოა ჰგავდეს დასავლურ, ქრისტიანულ ხსნის გაგებას, თუმცა მხოლოდ ზედაპირულად, რამდენადაც ქრისტიანული ხსნის გაგება, წმინდად თეოლოგიური თვალსაზრისით, დაკავშირებულია პიროვნული ღმერთის გაგებასთან, რომელსაც ბუდიზმი არ იცნობს, ხოლო შოპენჰაუერი არ ცნობს.⁴

⁴ ეს აერთიანებს ორივე ამ სწავლებას და განასხვავებს ქრისტიანობისაგან. ამას აღნიშნავს დჰამასამიც თავის ნაშრომში, რომ „ყოველგვარი ტანჯვის გასანადგურებლად, ბუდა და შოპენჰაუერი არც ღმერთს სთხოვენ დახმარებას და არც ღმერთებს“ (Dhammasami, 2011: 55). თუმცა შემდგომი მსჯელობა მცდარია, რომ ბუდისტი *ღარწმუნებით* მხოლოდ საკუთარ თავს ეყრდნობა საკუთარი განწყენდისათვის, რადგან ინდივიდუალურ პასუხისმგებლობასთან გვაქვს საქმე.

სუძუკის შემოაქვს კიდევ ერთი განმასხვავებელი, ფსიქოლოგიური ასპექტი, რომ ქრისტიანული გაგება ხსნისა დაკავშირებულია ემოციურ-აფექტურ იმპულსებთან, ხოლო ბუდიზმის ზოგადი ტენდენცია უფრო ინტელექტუალურია, ვიდრე ემოციური და სწორედ ამით განსხვავდება *ჩეკეთრად* ბუდისტური გასხივოსნების დოქტრინა ქრისტიანული ხსნისაგან (Suzuki 1996: 85). სატორი არის არა თვითმიზანი, არამედ საშუალება უკეთესი ცნობიერებისა და ხსნის მოსაპოვებლად. სუძუკი მიუთითებს სატორის რამდენიმე მთავარ მახასიათებელზე:⁵

1. *ირაციონალურობა* - სატორი არის მიღმა ყოველგვარი ინტელექტუალური განსაზღვრებებისა და არ მიიღწევა ამ უკანასკნელით. რთულია მისი ლოგიკური გზით ახსნა და გადმოცემა. თავისი ირაციონალური ბუნებით, იგი ჰგავს შოპენჰაუერის დაუინტერესებელი მჭვრეტელობის ცნებას, რომელშიც ასევე უქმდება ინტელექტის ქმედებები, განსჯა და ინტელექტუალური გაგება.
2. *ინტუიტიური ჭვრეტა* - ესაა ერთგვარი ნოეტური, მისტიკური გამოცდილება, რაც თითქმის ყველა რელიგიას ახასიათებს. სუძუკი აღნიშნავს, რომ მეორე სახელი სატორისა, არის „კენ-შო“, რაც ნიშნავს „დაინახო არსი ბუნებისა“ (Suzuki 1996: 104). თუმცა ეს ასპექტები დანახვის და აღქმისა, არ უნდა აგვერიოს რაიმე სახის ლოგიკურ შემეცნებაში. ბოდჰიდჰარმას თქმით: “იგი [სატორი] არ არის სრული ქრობა; იგი ცოდნაა ყველაზე შესაბამისი სახისა; მხოლოდ სიტყვებით ვერ გადმოიცემა“ (Suzuki 1996: 104).
3. *ავტორიტეტულობა* - ძენში, ისევე როგორც შოპენჰაუერთან, გასაღები სამყაროს არსისა, თავად ადამიანშია მოცემული, მის ღრმა ცნობიერებაში. სატორი სწორედ იმგვარ აღქმის ფორმად გვევლინება, რომელიც შინაგანია და ყველაზე ღრმა ადგილს ეხება ცნობიერებისა. მაშასადამე, ეხება რაღაც ჭეშმარიტს.

ამგვარი მსჯელობა თითქოს აუქმებს ინდივიდუალური პასუხისმგებლობის მნიშვნელობას ქრისტიანული ხსნის გზაზე. რაც ამგვარად ნამდვილად არ არის.

⁵ სრულად იხ. დასახელებული ნაშრომის ქვეთავი 5. Chief characteristics of Satori (103-108), სადაც დ. სუძუკი უფრო ვრცლად განიხილავს ძირითად მახასიათებლებს და 8 პუნქტს გამოყოფს, რომელთაგანაც აქ მხოლოდ ის პუნქტებია განხილული, რომლებიც უშუალო ახლობლობასა და მსგავსებას ავლენენ შოპენჰაუერის ფილოსოფიასთან.

4. *მიღმურობის შეგრძნება* - შეგრძნება, რომელიც ასევე ზოგად-რელიგიურია და რომელიც უსხლტება მგრძნობელის პიროვნულ საზღვრებს, მის მიღმა გადის - „ინდივიდუალური ნაჭუჭი, რომელშიც ასე მკვიდრადაა ჩატკედილი ჩემი პიროვნულობა, სატორის მომენტში სკდება“ (Suzuki 1996: 104). ასე ხატონად გადმოსცემს ამ გამოცდილებას სუძუკი და კიდევ ერთხელ გვახსენებს შოპენჰაუერისეულ დაუინტერესებელი ჭვრეტის შედეგად მოგვრილ განცდას, რომელიც არღვევს მოჩვენებითი პიროვნულობის საზღვრებს. ინდივიდუალობა უერთდება რაღაც სხვას, *იღვრება* მასში, რაც არ არის *მე*.
5. *წამიერობა/მეისიერობა* - სატორი ჩნდება როგორც წამიერი გამოცდილება. უფრო მეტიც, სუძუკი ამბობს, რომ თუ ეს გამოცდილება არ არის წამიერი და მოულოდნელი, იგი არც არის სატორი: „ეს უეცარი გამოცდილება სატორისა ერთ წამში (*ეკამუჭურტენა*) ერთბაშად ხსნის ახალ ხედვას და მთელი არსებობა უკვე შეფასებულია სრულიად ახალი კუთხით დაკვირვებისა“ (Suzuki 1996: 108).

ეს უკანასკნელი პუნქტი წამიერობისა, ერთი მხრივ, კიდევ ერთხელ აკავშირებს ამ განცდას იმასთან, რაც არის შოპენჰაუერის დაუინტერესებელი ჭვრეტა და მეორე მხრივ, უშუალო საფუძველს წარმოადგენს ძენის ხელოვნებისა და ესთეტიკისათვის, რომელთაგან ორი უნდა გამოვეყოთ, მხატვრობა (სუმიე) და პოეზია (ჰაიკუ), რამდენადაც ერთიცა და მეორეც სწორედ ამგვარი მეისიერი მომენტის დაჭერასა და გადმოცემას ცდილობს და ამდენად, ძალზე ახლოსაა სატორისეულ განცდასთან, მაშასადამე გასხვიოსნებასთან თუ ხსნის შეგრძნებასთანაც.⁶

ა. უოტსს, ის, რასაც სუძუკი უწოდებდა მეისიერობას, როგორც სატორის ასპექტს, იყენებს ძენისეული ხელოვნების მიმართაც და უწოდებს სპონტანურობას.

⁶ დ. ტ. სუძუკი აღნიშნავს, რომ თავად მასალაც კი ძენისეული სუმიეს მხატვრობისა სწორედ შესაფერისია ამ მიზნისათვის. ქაღალდი, რომელიც სახატავად გამოიყენება, არის უაღრესად თხელი - „მიზეზი თუ რატომ აირჩა ამგვარად სუსტი მასალა შემოქმედებითი შთაგონების მასზე გადატანისათვის არის ის, რომ შთაგონება რაც შეიძლება სწრაფ დროში უნდა გადაიტანოს ხელოვანმა. თუ ფუნჯი დიდხანს დაყოვნდება, ქაღალდი გაიხვრიტება“ (Suzuki 1996: 279). ყოველი შემდგომი ჩარევა, წაშლა თუ გადაკეთება, გამორიცხებულია ამგვარ მხატვრობაში. ამდენად, იგი ერთგვარად ფოტოგრაფიასაც კი ჰგავს მოცემულის მეისიერი აღწერის თვალსაზრისით თუ განვიხილავთ.

ძენის ხელოვნებას არ აქვს მიზანი გარდა იმის წარმოჩენისა, რაც არის აქ და ახლა. და რა არის აქ და ახლა? ეს არის სიცარიელე. ძენის მხატვრობა ხატავს სიცარიელეს, ხოლო ძენის პოეზია „არაფერს ამბობს“ (Watts 1965: 201). თუმცა, ცხადია, ეს ისე არ უნდა გავიგოთ, რომ სურათზე არაფერია გამოსახული, ხოლო პოეზია უსაზრისო სიტყვებს გადმოსცემს. ძენის ხელოვნება ცარიელია და მიანიშნებს მხოლოდ იმაზე, რასაც წარმოადგენს ოსტატის, შემოქმედის შინაგანი მდგომარეობა. ოსტატი, როგორც სუბიექტი, იკარგება. ის ხდება მთელის ნაწილი, აღმქმელი თვალი, რომელიც მარადიული აწმყოს „ჩაჭერას“ ახერხებს. მეორე მხრივ, ეს ნიშნავს დუალიზმის გადალახვასაც, რაც დასავლურ აზროვნებას და ხელოვნებას შეიძლება ახასიათებდეს. უოტსის განცხადებით, აღმოსავლურ აზროვნებაში დუალიზმი იმთავითვე გადალახულია, რამდენადაც ადამიანი გარესამყაროს ისეთივე ნაწილად მიიჩნევს თავს, როგორც დანარჩენი ბუნებაა; „ამდენად ჩვენი მკაცრი [ე.ი. დასავლური - თ.ლ.] დაყოფა სულის და ბუნებისა, სუბიექტის და ობიექტისა, კარგის და ცუდისა, ხელოვანის და მასალისა, სრულიად უცხოა ამ კულტურისათვის“ (Watts 1965: 194). ეს განცხადება ზედმეტად კატეგორიულად უდერს, თუმცა სიმართლის მარცვალს ნამდვილად შეიცავს.

დასკვნა

უნდა აღინიშნოს, რომ ხელოვნების გააზრების თვალსაზრისით, შოპენჰაუერი ნამდვილად უფრო ახლოსაა ბუდისტურ ტრადიციასთან, ვიდრე ქრისტიანულთან. არსობრივი მსგავსებანი სახეზეა - მისი დაუინტერესებელი მჭვრეტელობა, რომელიც წამიერად არღვევს *principium individuationis*-ის საზღვრებს და მოგვრილია მშვენიერი ღანდშაფტის ხილვით თუ ხელოვნების ნაწარმოების დანახვით, მსგავსია სატორის მიერ მოგვრილი პიროვნების მიღმა გასვლის შეგრძნებისა. ორივე მათგანში გაცხადებულია პრეტენზია რაღაც არაპიროვნულის, უნივერსალურის და ერთიანის შეგრძნებისა. თუმცა, შოპენჰაუერისათვის პრობლემურია ამ შეგრძნების წამიერობა, რამდენადაც, მისი განცხადებით, განცდის გავლის შემდეგ, გენიოსიც კი უბრუნდება ჩვეულებრივი ადამიანის ცხოვრებას, ხოლო სუძუკი აღნიშნავს, რომ ვინც ერთხელ მაინც განიცადა სატორი, მან უკვე მოიპოვა უკეთესი ცოდნა სამყაროსა და მისი ერთიანობის შესახებ, გასხივოსნდა და იგი აღარასდროს შეხედავს

საგნებს ისე, როგორც აქამდე უყურებდა. საბოლოოდ უნდა ითქვას, რომ შოპენჰაუერის ფილოსოფიურ სისტემაში ხელოვნებას უფრო დიდი მნიშვნელობა ენიჭება, როგორც ხსნის საშუალებას, თუმცა მაინც ნაკლებ საშუალებას, ხოლო ბუდიზმში სატორი ვლინდება, როგორც უფრო დიდი და მუდმივი მნიშვნელობის მქონე, ვიდრე შოპენჰაუერისათვის დაუინტერესებელი ჭკრეტიტ მოგვრილი ცოდნა იმისა, რომ ყოველივე ერთია. ამასთანავე, მიუხედავად ბუდისტური ფილოსოფიის შოპენჰაუერის ფილოსოფიაზე არსებული ზოგადი გავლენისა, წმინდად ესთეტიკის სფეროში მსგავს პირდაპირ გავლენაზე საუბარი საფუძველს მოკლებულია.

References / გამოყენებული ლიტერატურა

- ბუაჩიძე 2013: ბუაჩიძე თამაზ, თანამედროვე დასავლური ფილოსოფიის სათავეებთან, გამომცემლობა Carpe Diem, თბილისი.
- App 2014: App Urs, Schopenhauer's Compass, UniversityMedia, Wil.
- Dhammasami 2011: Dhammasami Naw Kham La, The Schopenhauer cure and the four noble truths: a comparative study of Schopenhauer & Buddha perspectives on human Liberation. In N. K. Dhammasami, *Another Way of Looking at Things: A Comparative Study of Schopenhauer and Buddha Perspectives on Human Liberation* (pp. 35-60). Bangkok: Naw Kham La Dhammasami.
- Die Lehre Buddhas 1966: Bukkyo Dendo Kyokai, Tokyo.
- Fleischer 2001: Fleischer Margot, Schopenhauer, Herder Verlag, Freiburg im Breisgau.
- Hanh 1998: Hanh Thich Nhat, The Heart of Buddhas Teaching, Broadway Books, New York.
- Kalupahana 1992: Kalupahana David J., A History of Buddhist Philosophy: Continuities and Discontinuities, University of Hawaii Press, Honolulu.
- Schopenhauer 2009: Schopenhauer Arthur, Die Welt als Wille und Vorstellung, Anaconda Verlag, Köln.
- Schopenhauer 1977: Schopenhauer Arthur, Die beiden Grundprobleme der Ethik, Diogenes Verlag, Zürich.
- Suzuki 1996: Suzuki D.T., Zen Buddhism: Selected Writings D.T. Suzuki, Image Books Doubleday, New York.
- Watts 1965: Watts Allan, The Way of Zen, Pelican Books, New York.